

ח.

והני"ל בזה, דכל ההלכה של הרמב"ם על מטיל מום בזה"ז קאי רק לענין בכור, כי שאר קדשים הרי אסור להקדיש בזה"ז, ולא מיירי בהו הכא, ודינם כבר נתבאר בר"מ סוף ה' ערכין דמכניסין לכיפה, ומינה שאין לאשוינהו גיסטרא משום שהוא כמטיל מום. ובכור בזה"ז שונה בזה מכל הקדשים. דהנה כבר העיר הריט"א ושאר אחרונים על גמרא זו דע"ז שכל היכא דלא חזי לא לגופיה ולא לדמיה אי"ז מה"ת, דהרי עיקר פלוגתתם דר"מ וחכמים בבכור נאמרה, והתם כשהוא בע"מ לא חזי גם לדמיה שהרי אין לו פדיון ונאכל במומו. ותי"י הריט"א שם שבכור דינו יותר חמור דקדושתו מרחם להאסר בגו"ע וגם אינו נמכר באיטליז. ונראה דטע"ז הוא רק בגוונא שעכ"פ יש לו אכילה במומו, אבל אי אינו נאכל לגמרי, הרי הוא לא חזי כלל, ובזה ידמה לכל הקדשים.

ומעתה י"ל דבכור בזה"ז הטלת מום מוכרח שיהא בזה איסור תורה, שאם נאמר שהואיל ואינו ראוי בזה"ז להאכל בתמימותו ולא להקרבה הוי כלא חזי כלל, אי"כ הרי יהא מותר להטיל בו מום, ויהא שוב ראוי לאכילה, וממילא הרי הוי גדר חזי לדמיה, ובכה"ג הרי אסורה הטלת מום. והוי חוזר חלילה. אכן מאחר שאסור הרי שוב צריך לחזור להיתר אלא שזה אי"א וכנ"ל, ומ"מ מלקות לא יתכן בזה בכור, כיון שכל איסורו רק ע"י חו"ח הוא. ודוק.

ועל דרך זו נוכל לתרץ גם הא דמטיל מום בבע"מ, עפ"י דיוקו וסברתו של האחיעזר הני"ל שהמדובר כאן כשמום ראשון נמי הוטל בו ע"י אדם בכונה, שאז אם נאמר שהמום השני שיטילו בו בכונה אסור הוי כלא חזי לא לגופיה ולא לדמיה וממילא חוזרת הטלת המום השני להיות היתר. ואז יש מקום לומר שהמום השני יתיר, דאעפ"י שנאסר מצד ל"ת כ"ת של המום הראשון, הר"ז כחזר ונפל בו מום מאליו, ולא נאמר כהאחיעזר, בסברתו, שכל שהמום הראשון גרם לאפשרות של הטלת המום השני ג"ז בכלל האיסור. וממילא הוה גם הכא חו"ח, שע"י שנאמר שמותר להטיל המום השני שוב הוי גדר חזי לדמיה מצד האכילה במומו ושוב יחזור איסור להטיל בו מום. ע"כ אסור מה"ת, ומ"מ מלקות אין בו.

ועפ"י נוכל לתרץ מה דמוכח בגמרא וכו"פ הרמב"ם בה' בכורות שהמטיל מום בבכור אסור לאוכלו רק משום קנס. והתקשו בדבריו, שהרי בכל מטיל מום בקדשים אסר הרמב"ם אכילתו מה"ת מצד ל"ת כ"ת. אכן לפי הני"ל י"ל, דהמדובר בבכור הוא רק בזה"ז כי שם נחשדו כהנים ושם קנסו. ובזה"ז הטלת מום בבכור אמנם אסורה מה"ת, אולם רק מגדר של חו"ח וכנ"ל, וכיון שבעצם ע"י היה צריך הטלת מום לחזור להיתר אלא שזה אי"א וכנ"ל, ומ"מ איסור מצד ל"ת כ"ת ל"ש בזה, שהרי עכשו לפי האיסור שוב אין כאן תועבה, ודוק.

ט.

אכן אכתי לא נפטרנו מהערתו של החת"ס למה בכלל יחשבו קדשים בזה"ז לא חזי כיון דאם יבנה המקדש הרי הם ראויים. ומה שני"ל נכון בזה, שכונת הגמרא הוא לפ"מ שקנסוהו שהמקדיש בזה"ז חייב לאבד הקדשים הם ודמיהם, בגלל זה הוא דמיחשב לא חזי לגופיה ולדמיה שהרי הכל לאיבוד הולך ולא יגיע לידי הקרבה. ומעתה אין לתרץ כלל כהמנ"ח, שהרי מ"מ הלכה היא שהמקדיש בזה"ז למיתה אזלה, אי"כ לא חזי וכו'. ולפ"ז נופל תירוצנו לענין בכור בזה"ז, שהרי בו אין קיים החיוב לאבדו וממילא הוי בגדר חזי כשיבנה בהמ"ק. אלא שיתורץ עפ"י דרכו של החת"ס שמשוה לה להא דמטיל מום בבע"מ, כיון שעכ"פ השתא מיהא לא חזי להקרבה. ודברי הרמב"ם לענין מקדיש בזה"ז יתפרשו כנ"ל בבכור, או י"ל דהוא קאי על עיקר הדין, טרם שקנסו, שמ"מ הוי כמו מטיל מום בבע"מ שאסור ואינו לוקה. ואעפ"י שהרי מדרבנן קנסוהו וא"כ הוי שוב אינו חזי, מ"מ נפ"מ מהלכה זו לענין בכור וכנ"ל.

איך שלא יהיה דברי הרמב"ם להלכה מתפרשים כר"מ, וממילא שגרם מום אינו אלא מדרבנן. וא"כ המחלוקת לענין הכנסה לכיפה היא במילתא דמדרבנן, ויתכן כמש"כ דהיכא דכבר הוכנס לכיפה גם לשו"ע נוכל לסמוך על דעת הרא"ם בגוונא שיש החשש תקלה של נזקים נוסף על תקלת האיסור ולהשאירו במצבו.

סימן לא : בדבר זריקת הורמונים לתרנגולים.

במה שנהגו לפני זמן מה אי-אלו מהחוקלאים להזריק לתרנגולים כדורי הורמונים להביאם לידי סירוס שע"י הם משביחים בבשר. וכפי שאומרים המומחים אין סירוס זה אלא לזמן, וחוזרים לאיתנם לאחר שכלתה השפעת הכדורים. ונשאלה השאלה אם יש בזה משום איסור סירוס.

א.

לכאורה נראה שאין איסור בסירוס לזמן, שאיסורו נלמד ממה שנאמר ומעוד וכו' ובארצכם לא תעשו (ויקרא כב ד), וכתוב זה מלמדנו איסור הקרבת בעלי מומים אלה למזבח, ועשיית מעשה הסירוס, והנה כל אלה שנפרטו כאן בכתוב ודאי שאינם חוזרים, שהרי צריך כתוב מיוחד בכדי לרבות מום עובר לאיסור (עי' סהמ"צ לאוין צ"ה), ובפסוק זה אינו מרבה לאיסור אלא לענין הקרבה ולא לענין מעשה הסירוס. אי"כ אין לנו מקור לאיסור אלא סירוס מוחלט שאינו חוזר ולא בגוונא דניד"ד שהוא סירוס עובר. אכן ראייה מוחלטת אין לנו שכן כבר כתבו התוס' (בכורות ל"ט: ד"ה כולן) שאעפ"י שנחלקו שם תנאי אי קרא דמעוד וכו' קאי גם אביעים אין זה אלא לענין הקרבה משא"כ סיפא דקרא ובארצכם ודאי מרבה גם בביעים כל שמסתרס ע"י וראי' מכוס של עיקרין, עי"ש. וא"כ הרי אין לנו ראייה מרישא דקרא, ויתכן לומר דקרא דבארצכם כשם שהוא מרבה לאיסור גם אלה שמבחינת מום לענין קרבן אינם מום, מ"מ לאיסור דסירוס נתרבה, כן י"ל דרבי גם בסירוס לזמן, כיון שלפי שעה עכ"פ משחית כח המוליד.

ואעפ"י שנראה מהתוסי שגם כוס של עיקרין שנתרבה לאיסור אין חוזר לאיתנו, ע"י תוסי שבת ק"י: ד"ה והתניא, שהקשו למה צריך להביא לאיסור שתית כוס עיקרין באדם מן הכתוב, בל"ז יאסר מדין פו"ר, ואם בכוס של עיקרים הוי סירוס רק לזמן, הרי לק"מ. אכן גם מזה אין ראייה מכרעת, שכן יתכן דהוה קים להו לתוסי שכוס של עיקרים אינו חוזר, ומ"מ ריבוי דקרא אולי כולל כעין סירוס זה של ניד"ד שכן חוזר לאח"ז. וצ"ע.

לזאת נכנס לברר עצם איסור דסירוס ע"י כוס של עיקרין וכדורים, שלכאורה ה"ז כמו כוס של עיקרין שאינו נוגע באברי הזרע בבע"ח, ובמיוחד דתרנגולים.

ב.

בגמרא (שבת ק"י:) לענין רפואת הירקונא ע"י כוס של עיקרין אמרו התם שמתעקר ע"י. ופריך בגמרא ומי שרי והתניא מנין לסירוס באדם שהוא אסור וכו' ה"מ דקמכוין הכא מעצמו הוא. וברשב"א שם ושאר ראשונים ביארו דעיקר התירוץ מפני שאינו נוגע באברי הזרע, וע"ז מיייתי שם ראייה מר"י שמותר לסרס בכונה תחלה התרנגול ע"י נטילת הכרבולת. ודחה ראי' זו דהתם רמות רוחא וכו'. ולבסוף אוקי להא דשתית הרפואה לירקונא רק באשה. עיי"ש.

והרמב"ם (פ"ט"ז מאי"ב הי"ב) פוסק: המשקה עיקרין לאדם או לשאר מינים כדי לסרסו ה"ז אסור ואין לוקין עליו. ולא נתברר טעמו, ע"י הה"מ שם. החת"ס (אהע"ז סי' כ') נוקט בפשיטות שלרמב"ם איסורו רק מדרבנן שאינו אלא גרמא, וכ"מ שנאסרה עשיה, אין גרמא בכלל. אכן ממה שהוצרך הר"מ להדגיש שאינו לוקה משמע שאיסורו איסור תורה.

והגר"א בשו"ע: (אהע"ז סי' ה' ס"ק כ"ח) כתב בזה וז"ל: (הא דאין לוקין) דליתנהו בכלל ומעוך וכו' אלא בכלל משחתם, דלהכי לא נפקא אשה אלא ממשחתם כיון דל"ש בה ומעוך וכו' בגיד וביעים ואין לוקין כנ"ל, עכ"ל. וכונתו למש"כ שם לעיל מזה לענין אשה במה שפסק בר"מ ובשו"ע דאשה בסירוס בידים פטור אבל אסור, הביא בזה מש"כ בתו"כ וז"ל: תו"כ שם מנין שאף הנקיבות בסירוס ת"ל כי משחתם, ר"י"א בהם ואין הנקיבות בסירוס. ופסק כתי"ק אלא שאין בהם מלקות, כיון דלא נכללו בל"ת דלא תעשו, עכ"ל.

מסביר איפוא הגר"א דיש שני מקורות לאיסור הסירוס, סירוס דזכרים באברי הזרע, דבהאי מיירי קרא, וע"ז קאי ובארצכם לאוסרו בל"ת, ואיסור מכח ריבוי דמשחתם שכולל סירוס דאשה, וכן סירוס דזכר ע"י כוס של עיקרין, שאמנם בשניהם איסור תורה הוא אולם ל"ת אין בהם.

אכן דבריו מופלאים לעני"ד דאם אשה היא ג"כ בכלל משחתם לאיסור מה"ת בסירוס, למה פוסק הר"מ שם, וכן בשו"ע שאשה מותרת בכוס של עיקרין, ומאי נפ"מ באשה בין סירוס ממש לבין כוס של עיקרין, וכשם שנתרבה כוס של עיקרין בזכרים מהאי קרא דמשחתם, כמ"כ יכלול הריבוי דמשחתם לגבי אשה כל מיני סירוס, הן בידים והן ע"י כוס של עיקרין.

ע"כ נראה יותר עפ"י דרכו של הגר"א הנ"ל שלעולם לא פסק הר"מ אלא כר"י דתו"כ שאין הנקבה בכלל הריבוי דמשחתם (וע"י בחת"ס שהסביר טעמו דר"י דסובר שגם הריבוי דמשחתם לא נאמר אלא בזה שנאמר עליו עיקרא דקרא דמעוך וכו', וכיון שאין נקבה בכלל זה ממילא גם הריבוי לא קאי עלה). והא שפסק הר"מ שסירוס ממש אסור מיהת גם באשה, אינו אלא מדרבנן והוא אליבא דכו"ע, ודאיק לה מתוספתא דיבמות ששם לא נתבאר להיתר בנקבה אלא בכוס של עיקרין ומינה שסירוס ממש אסור. ומדויק לשון הר"מ שלא אמר באשה אלא לשון פטור, ובשו"ע כ' פטור אבל אסור, אבל לא הזכירו הא דאינו לוקה, כמו בכוס של עיקרין לזכר. דהכא אין איסורו אלא מדרבנן, פשיטא שאינו לוקה. וע"כ בנקבה בכוס של עיקרין אי"ב איסור כלל אפי' מדרבנן, כיון שגם סירוס ממש בנקבה אינו אלא מדרבנן. אכן כוס של עיקרין בזכר י"ל דלכו"ע אסור מה"ת מקרא דמשחתם וכמש"כ הגר"א הנ"ל, וע"כ לא נחלקו אלא בסירוס אשה דעיקר הכתוב דמעוך לא קאי עלה, משא"כ בזכר דעיקר קרא עליה קאי, בזה לכו"ע מקרא דמשחתם נתרבה לאיסור גם כוס של עיקרין שוב מצאתי ככל הדברים האלה בקוני' באר בשדי להגר"א מט"ל זצ"ל (בס' שדה חמד) הערה ח' עיי"ש ושמתתי שכיונתי לדעתו הגדולה.

ג.

עפ"י הדברים האמורים נראה לבאר יפה הסוגיא דשבת הנ"ל שנתקשו בה הראשונים טובא, ע"י רשב"א ומאירי שם, דמתרץ שא"ה דלא קמכוין ומייתי עלה הראיה מתרנגול. והנה התי' בפשוטו שהוא מצד **שאינו מכוין** קשה, שהרי פ"ר הוא ובזה כו"ע מודו, ע"י תוסי שם. וכן הא דמייתי מתרנגול, והתם הרי קמכוין כמבואר בלשוננו: האי מאן דבעי לסרוסי וכו'. והרשב"א פירשו כנ"ל דל"ד, אלא עיקר הדברים מצד שאינו נוגע באברי הזרע. אבל לישנא דגמרא אינו מדויק לפ"ז. אכן לפי הנ"ל נראה, דהנה התוסי בכורות ל"ט סברי שאיסור כוס של עיקרין הוא מה"ת כנ"ל מכוח קרא דבארצכם שבא כנ"ל לרבות כל היכי דאיכא סירוס. אכן שיטת הרמב"ם היא שלא כן כמש"כ הגר"א (שם אות כ"ג) וז"ל: אזיל לשיטתי שפסק כר"י בבכורות ל"ט: וכו' משום דר' יוחנן דקאמר להביא נותק וכו' ס"ל כר"י וערש"י ותוסי שם. מיהו תוסי בבכורות שם ד"ה וכולן כ' דאף לר' יוסי סיפא דקרא לא תעשו אף ביעים, מיהו הרמב"ם ע"כ לא ס"ל כן דמשו"ה פסק כר' יהודא כנ"ל, עכ"ל. אי"כ לרמב"ם קרא דבארצכם אדלעיל מיניה קאי, וממילא אי יש ל"ת זה בביעים, מיתלי תלי בפלוגתא דבכורות שם לענין מום בקרבן. והא דאסור בכוס של עיקרין לכו"ע (דאלי"ה הרי מצי לתרוצי הא דירקונא כאידך דסברי דאין מום בביעים) הוא כמש"פ הגר"א שהוד"ל מצד הריבוי דמשחתם, ול"ת באמת אי"ב וכנ"ל.

ועפ"ז נראה לומר אליבא דהרמב"ם שבזה נחלק: המקשן והתרצן, שהמקשה ומי שרי והתניא וכו' ומשוה המקשן בקושיתו הא דכוס של עיקרין לכל סירוס דעלמא שנלמד מקרא דבארצכם, דס"ל כהתוסי, שלענין סירוס נתרבה כל דבר שיש בו סירוס, וממילא שאין הבדל אם מכוין או לא, כי ה"ז פ"ר וכנ"ל ואסור אליבא דכו"ע. אכן

המתרץ נוקט כהר"מ שאיסור הל"ת שנתרבה מבארצכם לא קאי אהא דכוס של עיקרין שאינו נוגע באברי הזרע אלא שהוא אסור מכוח הריבוי דמשחתם היינו כל שיש בו השחתה אסור. אכן נראה כיון שנלמד מנוסח דהשחתה אינו אסור אלא כשמכוין להשחית, ובדומה לאיסור בל תשחית שאין בעוקרין ושורפין על המלכים (ע"ז י"א) וכדכתבו התוס' שם (ד"ה עוקרין וע"ע תוס' ב"ק צ"א: ד"ה עובר), דעפ"ז נראה שאין איסור בל תשחית כל שאינו מכוין אפילו בפ"ר שמ"מ אין כאן מעשה השחתה אלא מעשה חיובי אלא שממילא הדבר נשחת, שאין ע"ז שם השחתה ודו"ק.

ובכדי להוכיח סברתו, שאין בזה משום הל"ת דבארצכם אלא מכח הריבוי דמשחתם, מייתי מהא דר"י שמותר לסרס התרנגול ע"י נטילת הכרבלת, ולכאורה למה הותר הרי עכ"פ לא גרע מכוס של עיקרין. אע"כ דכוס של עיקרין רק מריבוי דמשחתם למדנו, והוא רק באלה ששייך בהם עיקר הכתוב של בארצכם ושל איסור הטלת מום, שהרי באשה אין איסור שתית כוס של עיקרין, כמבואר בתוספתא יבמות סח, וכדמוכח סוף הסוגיא דשבת, וכפסק הלכה כנ"ל. ועפ"ז גם בזכרים כל שאין ביעיו מבחוץ דאינו מום שבגלוי ואין בזה תורת מום לכונ"ע, כמבואר בסוגיא דבכורות הנ"ל (והיינו ודאי גם בהני דלי"ש בהם הקרבה, שהרי כנ"ל קרא דבארצכם ארישא דקרא קאי, ואעפ"י שודאי מרבה כל חיה ועוף בין טהורים בין טמאים, מ"מ הוא רק בגונא דיש ע"ז תורת מום בהני שראויים לכך למזבח, וכמבואר בדברי הגר"א אליבא דהר"מ וכנ"ל) לא עליהם קאי גם הריבוי דמשחתם. ומינה שמינים אלה, גם הזכרים, אין בהם איסור סירוס מה"ת כלל, אלא איסור דרבנן דהרי לא גריעי מנקבות. ועי' ב"ק נ"ה לענין אוז ואוז הבר זה ביעיו מבפנים וזה ביעיו מבחוץ. ולפי הנ"ל באוז שביעיו מבפנים אי"ב איסור סירוס מה"ת כמו בנקבה אליבא דהלכתא, דנקטינן דלא כר"י וכנ"ל. וה"ה בתרנגול שלפ"מ שענינו ראות גם הוא ביעיו מבפנים, אי"ב איסור תורה דסירוס. והא דנתרבה גם עוף לאיסור, היינו במינים אלה שביעיו מבחוץ דומיא דהא דאוז הבר וכנ"ל. אי"כ עפ"ז אי"ש מאד מה שמתיר ר"י לסרס התרנגול ע"י נטילת הכרבלת שהוא בדומה לכוס של עיקרין שאינו נוגע באברי הזרע, כי אי"ב איסור תורה, ואיסור בידים הוא דאסור מדרבנן, אבל כוס של עקרין לא גזרו בו, ובדומה דאשה. וכ"ז אי הריבוי דכוס של עיקרין הוא רק מכח משחתם, אבל אי כדעת המקשן שהכל בכלל בארצכם, ואי"ז תלוי לגמרי בדין מום, אי"כ למאי דקיי"ל וכדמוכח מר' יוחנן עצמו, שיש דין סירוס גם בביעים, כל עיקר הריבוי דבארצכם קאי אהני איברים שנאמר בהם ומעוד וכו' והיינו גם ביעים אי"כ גם בתרנגול זכר שיש לו מיהת ביעים נתרבה לאיסור סירוס הן בידים הן ע"י כוס של עיקרין מקרא דבארצכם, ובזה הרי אין חילוק בין מכוין לשאינו מכוין כל היכא דהוי פ"ר וכנ"ל, אי"כ למה מתיר ר' יוחנן. זוהי הוכחתו של המתרץ. והנה בגמרא דחו ד"ל שאין שם סירוס כלל וכנ"ל. אכן המאירי כ' שאינו אלא דיחוי בעלמא.

ונראה שזו גם דעת הר"מ שכתב האיסור להשקות כוס של עיקרין "כדי לסרסו". ואם אמנם הב"ש מפרש דל"ד אלא כל שהוא פ"ר הוי בכלל האיסור, מיהו אין משמעות הר"מ כן, שלשם מה היה צריך להזכיר זאת, אם בכדי להשמיענו שכשאינו מתכוין ולא הוי פ"ר מותר (כפי שהמאירי רוצה לפרש שכוס של עיקרין אינו פ"ר), ה"ז פטור שבכה"ת כולה ואינו מיוחד לניד"ד דוקא. אלא נראה דמתיר גם בפ"ר כל שאינו מתכוין, והיינו כתירוץ הגמרא הכא לא קמכוין, שהוא מותר גם בפ"ר וכנ"ל, כיון שמקורו מצד איסור משחתם.

ומכיון שכן הרי יוצא שכל איסור סירוס דתרנגול אינו אלא מדרבנן, וכל שאינו נוגע באברי הזרע ה"ז מותר.

ד.

עוד נראה, גם אם לא נכנס לביאור הסוגיא דשבת הנ"ל עפ"י כל מה שכתבנו, בכל אופן עפ"י יסוד הגר"א שלפי הרמב"ם דין הל"ת דסירוס קשור בדיני מום, אלא שיש בו ריבוי דמשחתם שממנו למדים לאיסור באברים, אלה שיש בהם דין מום, גם כשלא נעשה בהם מום, כגון ע"י כוס של עיקרין. ואשה שכל איסור סירוס שלה לא נלמד אלא מהאי קרא דמשחתם, בה אין איסור נוסף בכוס של עיקרין, ורק כשנוגע באברי הזרע הוא שאסור. אי"כ לפ"ז ג"כ יוצא הדין שלנו לענין תרנגול שכנ"ל ביעיו מבפנים, ואשר ע"כ הרי איננו בכלל איסור ל"ת דסירוס מכח בארצכם, שהרי דין מום אין בכה"ג בביעים. וכל עיקר איסורו לסירוס ממש הוא כמו באשה מקרא דמשחתם, אי"כ כוס של עיקרין אינו אסור בו, כשם שאשה מותרת בכוס של עיקרין. אלא שלפ"ז תיקשי הסוגיא דשבת הנ"ל, מאי מוכיח מתרנגול, דהתם הרי כוס של עיקרין מותר משא"כ אצל אדם. אכן לפי דברינו לעיל הסוגיא מתיישבת ואין בה נפתול.

ה.

וכ"ז לשיטת הר"מ, אכן שיטת התוס' בכורות הנ"ל דכוס של עיקרין הוא מה"ת ונכלל בכלל הל"ת דבארצכם, שאין סיפא דקרא קשורה עם הרישא. אכן אם זה בכל הזכרים או רק באדם, בזה נסתפק המוהר"א שטיין (הו"ד בחל"מ שם ס"ק ו') וז"ל: בזכר אסור וה"ה לשאר מינים משום דגזרינן זכר דבהמה אטו זכר דאדם, או שמא איסור תורה הוא כמו באדם עכ"ל.

ונראה לבאר ספיקו, דהנה בסוגין דשבת דפריך ומי שרי והתניא מנין לסירוס באדם וכו' ת"ל בארצכם לא תעשו, בכס לא תעשו פירש"י: קרי ביה לא תיעשו. ואילו בתוס' פירשו: "מכס" קא דריש. ונראה ביאור ההבדל, דלהתוס' המקשן לא אסיק אדעתיה שום הבדל בין שעושה ממש בין כוס של עיקרין. וצ"ל דלא החשיב זאת לגרמא אלא למעשה ממש, כיון שע"י השתיה ה"ז מתפשט מאליו ומגיע אף לאברי הזרע ומשחיתם, אי"ז גרמא כלל. שאל"כ אין מובנת הקושיא כל עיקר, דהרי בכ"מ שאסרה תורה העשיה, גרמא מותר, אי"ו כנ"ל. ולפ"ז המתרץ שמוכיח מהא דתרנגול כפי שביאר הרשב"א מפני שאינו נוגע באברי הזרע נמי לא מצד דין גרמא קאתי עלה, שהרי אי"ז גרמא (ואי התרצן אינו מודה לו בעיקר ההנחה היה צריך לבאר זאת, ולומר הטעם שחולק בזה. אלא שהתרצן מחדש שלשון הכתוב פוטר גם עשיה ממש כל שאינו נוגע באברי הזרע). ולפי שיטה זו אמר מוהרא"ש הנ"ל דלפ"מ דנקטינן

לאיסור בכוס של עיקרין באדם, ולא מחלקינן בין שנוגע באברי הזרע או לא, הי"ה בבהמה, שהרי כזה כן זה נכללים לפי"ז בכלל איסור הסירוס.

אכן רש"י שהביא הדרשא "לא תיעשו", נראה דסובר דאכן כוס של עיקרין גרמא הוא אלא שהמקשה סבר שמאחר שכל איסור דסירוס אדם לא נלמד אלא מתוך דקרינן לא תיעשו, לשון זה משמעותו לכלול גם סירוס ע"י גרמא. והתוצאה שהוכיח מתרגול להיתר, צ"ל שסובר שאם אמנם גם גרמא אסור (באדם, מריבויא דלא תיעשו) מ"מ אי"ז אלא כשהתוצאה היא השחתת האיברים דומיא דמעוך משא"כ בכוס של עיקרים לפי"ז אין ההשחתה ניכרת מבחינה חיצונית, רק שכח המוליד מתקלקל, וזה אינו כלל באיסור. ולפי"ז גם לדעת המקשן לא נתרבה כוס של עיקרין לאיסור אלא באדם דבי"ה הוא דכתיב לא תיעשו. משא"כ לשאר בע"ת, הן ודאי לא יתכן לרבות ממקרא זה מה"ת. וע"כ אינו בכה"ג דגרמא אלא מדרבנן.

ונתבאר לנו ספיקו של המור"א שטיין דמיתלי תלי בשני הפירושים שבגרמא לענין ריבוי אדם לאיסור סירוס.

1.

אכן מה שנראה מדברי המור"א שטיין שכוס של עיקרין באדם לשיטת התוס' אסור מה"ת מדין ודאי, אינו מדוקדק. דהנה המאירי כ' דאליבא דהלכתא נקטינן כהאי תירוץ שבגרמא שמחלק בין סירוס בידים להא דכוס של עיקרין, שאעפ"י שנדחה הראיה מתרגול, מ"מ התירוץ כדקאי קאי. ואף שמשאר הראשונים לא משמע כן, היינו שהדבר בספק, אי לפי הדחיה של הראיה מתרגול נדחה גם עיקר התירוץ או לא, ומ"מ מידי ספק לא יצא. ואמנם הוא אסור מסי' מדין ספיקא דאורייתא ומ"מ אין איסורו אלא מספק.

וזה נראה בכונת הה"מ שכי' במש"פ הר"מ שאסור ואינו לוקה, שזה מתבאר מהסוגיא דשבת. והחת"ס הנ"ל כתב עליו שאינו יודע כיצד זה יוצא מתוך הסוגיא. ונראה כונתו, דהרי לפי קושית המקשן ומי שרי והביא לזה מהא דאסור אדם בסירוס, צ"ל שנוקט שכוס של עיקרין הוא בכלל האיסור הכללי של סירוס, ולפי"ז הוא מה"ת ולוקה. אכן לפי תי' הגמרא יצא שמחלק בין סירוס דעלמא להא דכוס של עיקרין שאינו נוגע באברי הזרע. ומכיון שהוא ספק אי האי תירוץ קאי או שנדחה וכנ"ל, אי"כ עכ"פ מידי סי' לא יצא, ונמצא שהוא אסור מסי' איסור תורה ואינו לוקה.

ובזה נראה שתוסבר יפה הסוגיא גם אליבא דכל הראשונים שלא נקטי להאי חידוש של הגר"א בביאור דברי הרמב"ם, שהאיסור מצד ריבויא דמשחתם. ובאמת חידוש זה אינו מוכח כלל, דגם לפי"מ שנתרבה מהאי קרא סירוס ראשה לת"ק שבספרי, י"ל דכ"ז הוא רק בגוונא דעביד עכ"פ מעשה באברי הזרע דומיא דעיקר קרא, משא"כ בכוס של עיקרין לכו"ע אינו בריבוי זה. (ואדרבא נראה להוכיח דאי איתא שזה בכלל הריבוי מני"ל לאסור אשה, הרי י"ל, דקרא לא אתי אלא להא דכוס של עיקרין בזכר דביה קאי עיקר הקרא, ובאשה אי"ב איסור כלל, אי"ו כנ"ל. וזוהי גם שיטת הר"מ וכדנקט הה"מ וכנ"ל ואין כלל מחלוקת הראשונים בזה).

עוד יש להוסיף, דזה ודאי אי"א לומר שלפי תירוץ הגמרא יהא מותר לשתות כוס של עיקרין גם מדרבנן, שהרי בתוספתא פ"ק דיבמות שהביא הה"מ שם מבואר שהזכר אינו רשאי לשתות כוס של עיקרין, והיינו לכה"פ מדרבנן. ולפי"ז לכאורה צריך ביאור מה שמסתייע מתרגול, שנראה אפילו לכתחילה מותר.

ויתבאר הכול עפ"י"מ שהביא שם המאירי להוכיח שאיסור דרבנן מותר בשא"מ אפילו בפ"ר. ולפי"ז המקשן סבר שאין חילוק בין שנוגע באברי הזרע לבין שאינו נוגע, והכל מה"ת. ותירץ התרצן שההיתר הוא מפני שאינו מכיון, היינו שכל שאינו נוגע באברי הזרע הוא רק מדרבנן, ע"כ בשא"מ מותר. ולזה מסתייע מתרגול שמותר לכתחילה ליטול כרבותו בכדי לסרסו. והנה איסור סירוס קיים מה"ת גם בתרגול אעפ"י שביעו מבפנים כדכתבו התוס' בכורות הנ"ל דסיפא דקרא לא קאי ארישא וכל שמסתיר אסור. ואילו לא היה חילוק בין שנוגע או לא נוגע באברי הזרע אי"כ הרי גם נטילת כרבותו אסורה מה"ת כמו סירוס דעלמא ולמה התירו ר"י. אע"כ יש חילוק, וכל שאינו נוגע אין איסורו גם באדם וכיו"ב רק מדרבנן, וס"ל לר' יוחנן דהא דאסר בתוספ' לזכר כוס של עיקרין הוא מצד מצוה דדי"ק דבבוקר וכו' (ואינו אלא בגדרי דרבנן לגבי פ"ר ואי"מ), ולכן בתרגול מותר. משא"כ אילו היה דין כוס עיקרין מה"ת מדין סירוס, גם בתרגול הו"ל למיסר.

2.

והנה להלכה פוסק הר"מ והשו"ע לאיסור כוס של עיקרין בזכרים גם בבהמה. ולפי"ז נראה דאי"א לומר כל"א של המורה"א שטיין שהאיסור מה"ת הוא רק באדם ואילו בשאר בהמות אסור מדין גזירה, אטו זכר דאדם, דכיון דאדם למסקנא אינו אסור אלא מספק, הרי בבהמה אינו אלא ספק דרבנן ואיבע"ל למיזל לקולא. אלא ע"כ נקטינן כאידך לישנא דגם בהמה בכלל סי' איסור מה"ת. ומשו"כ הן באדם הן בבהמה אסור ואינו לוקה.

אכן נראה דע"כ לא נקטינן בכוס של עיקרין שהוא נחשב מעשה ממש ולא גרמא כרש"י, ז"א אלא בכוס של עיקרין שנכנס דרך שתיה, וההתפשטות לכל האיברים וכן לאברי הזרע נעשית מאליה, דאז אי"ז גרמא אלא מעשה בעלמא. עוד י"ל דלהתוס' וכן לר"מ והשו"ע האי כוס של עיקרין מיירי שיש בחומר שותה משום השחתה וכילוי אברי הזרע, שאז ה"ז כזורק חץ, שנחשב למעשה ממש ואינו גרמא, ואילו רש"י מפרש שהפעולה אינה בדרך שריפה וכילוי אלא שיש בה משום הפרעה לפעולת האיברים הללו, ואינה פועלת שינוי בעצם האיברים אלא בפעולתם, (ונראה שהוא גם בגוונא שע"י הפרעה זו מתנוונים לבסוף), שמשו"כ אין כאן אלא גרמא וצריך לזה ריבויא מקרא דלא תיעשו.

ולפי"ז בכל מקרה שהפעולה אינה ישירה, כגון הא דניד"ד של הכנסת כדורים לתוך הגוף, שהנוזלים שבגוף ממסים אותם ועי"ז אפשרית פעולתם, וכן אין בהם חומר המשחית ומכלה האיברים אלא פוגע בפעולתם, ע"י שמכניס הורמונים של מין נקיבה מה שמפריע לפעולת האיברים, בזה לכו"ע אינה אלא גרמא. וא"כ אי התוס' ודאי

והר"מ לא ס"ל לדרשת רש"י לא תיעשו דמשמע אפילו גרמא, ממילא ניד"ד שהוא גרמא אינו אסור כלל לדידהו, ואי גם מודו לרש"י בעיקר הדרשא עכ"פ דרשא זו הרי אינה אלא לאיסור אלא באדם גרידא, ובהמה אינו אלא מדין גזירה אטו אדם, וכיון שכנ"ל גם באדם אינו אסור אלא מס', בבהמה אינו אלא ס' דרבנן שהוא מותר.

ובדברינו אלה תתישב כונת הגהת הרמ"א (שם ס"י ה ס"ג) שכו': מותר ליטול כרבולתו של תרנגול אע"ג שמסתרס עי"ז, וכל כיו"ב דלא עביד כלום באברי הזרע עכ"ל.

ודבריו תמוהים כפי שכבר העיר עליהם הגר"א זצ"ל: ל"ד אלא משום שאינו מסרס כלל אלא מונעו מתשמיש כמ"ש וכו', עכ"ל. וכונתו למה שדחו בגמרא שאין בתרנגול משום סירוס כלל שאינו מסתרס כלל רק נמנע מלשמש. וא"כ דברי הרמ"א תמוהים.

אכן לפי הני"ל נראה שכונת הרמ"א לחלק בין כוס של עיקרין שאמנם אינו עושה בידים מעשה באברי הזרע, אבל עצם השתיה נחשבת מעשה, ולפי דחית הגמרא נשאר הדבר בספק, אי בעינן המעשה באברי הזרע דוקא. אכן בגונא שאין במעשהו בכלל משום השחתת איברין אלא משום הפרעת פעולתם, אז זה דומה לנטילת הכרבולת, שא"י אלא גרמא, ובהמה הוא מותר גם לדעת רש"י וכנ"ל.

ודקדק הרמ"א ולא כ' בלשונו שאינו נוגע באיברי הזרע כלשון הרשב"א, אלא "שאינו עושה מעשה" דהיינו שאין האיברים נשחתים אלא פעולתם מתעכבת. ויוצא מזה דלנידון כהא שבשאלתנו שאין בדבר משום השחתה אלא משום הפרעה בפעולתם מכוונים דברי הרמ"א, שבכה"ג הוא מותר לכל הדעות. והנלענ"ד כתבתי.

סימן לב : בשאלת הפלה מלאכותית בחשש של ולד בעל מום גדול.

א.

נידון השאלה שנשאלה בביהמ"ד ע"ד נשים מעוברות שקבלו תרופת ארגעה, שכפי שנתברר יש בה משום גורם המעכב בהתפתחות הולד, ורובם נולדים בעלי מומים ר"ל, שטוב מותם מחייהם, וכן יש מהם הנולדים חסרי דעה, ר"ל. ונשאלה השאלה אם מותר לאשה לעשות תחבולה להפיל הולד בכדי להצילו מיסורים כל ימי חייו.

התוס' בסנהדרין (נ"ט ד"ה ליכא וכ"ה בחולין י"ג ד"ה אחד), כתבו בענין שב"י נהרג על העוברין, וישראל פטור, "אע"ג דפטור מ"מ לא שרי". אולם לא ביארו מה טיבו של האיסור. ואין לומר שהוא מטעם זה עצמו שב"י נהרג ע"ז, דליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, שהרי בגמרא שם אמרו כל מצוה שנאמרה לב"י ולא נשנתה בסני, לישראל נאמרה ולא לב"י, וזהו מכלל האמור שליכא מידי וכו', הרי שבמקרה זה שלא נשנה בסני, עלינו לומר שרק לישראל נאמרה ולא לב"י. ובע"כ שאיסור הריגת העובר נשנה בסני. ויש לברר היכן נשנה, כיון שדין נפש אין עליו לגבי ישראל וההורגו פטור, כמבואר במשנה נדה (מ"ג-מ"ד) שרק משנולד ההורגו חייב.

י"ל שאיסורו הוא מדין חובל באם, או משום "בל תשחית" שישנו גם בגוף מכש"כ מממונו, בכה"ג שזה אינו חוזר, כמבואר בב"ק (צ"א:). וע"י תוס' שם (ד"ה אלא), שלגבי עצם האיסור של בל תשחית אין מחלוקת.

(וע"י בסי חלקת יואב בקבא דקושיתא שהקשה למש"כ הר"ן בסנהדרין שב"י נהרג גם על חבלה מצד איסור גזל, וא"כ למ"ל קרא לאיסור הריגת העוברין בב"י, תיפוק ליה מצד חבלת האם, שהרי כיון שהפילה חבל אותה (קושיתא יח). נראה מקושיתו ששואל מצד החבלה שהפלה מלווה בה כרגיל. אולם זה אפשר לתרץ מצד שחבלה זו סופה להחבל גם ע"י לידה רגילה, וכן מה שמקשה מצד מש"כ הדין דמפלת היא בסכנה, שגם כל יולדת היא בסכנה. שהרי משו"כ התיירו לחלל שבת עבודה. אכן נראה שיש מקום לחייב מצד שחובל בעובר וכיון שהוא ירך אמו נמצא, שחבל כאילו בה עצמה.

ונראה ליישב קושיתו (עי' גם מה שיישב הוא עצמו כמצוין שם) בפשיטות, דנפ"מ אם זה היה בהסכמתה ורצונה, שאין כאן מצד איסור גזל. משא"כ האיסור שנתרבה מכח שופך דם האדם באדם, שאינו קשור לגמרי באם, אלא הוא איסור עצמי, בזה הרשאת האם לא מהני מידי.

אכן כל זה בב"י שאיסור החבלה הוא רק מצד דין גזל. משא"כ בישראל שאיסור חבלה הוא איסור בפני"ע, לא מהני המחילה שלה לסלק האיסור. בפרט שגם על עצמו קיים איסור חבלה, בכה"ג שאינו חוזר, מדין בל תשחית וכנ"ל. א"כ שפיר תירצו בתוס' שגם בישראל לא שרי. כי הרשאה אינה מסלקת האיסור. וכן י"ל כנ"ל שאיסור של בל תשחית קיים כלפי העובר, וכמו בכל חובל בעצמו שיש איסור זה לכוי"ע וכנ"ל.

אך אפשר לומר גם בכוונת התוס' שהוא גם בישראל מגדרי רציחה, ואעפ"י שאינו עדיין נפש, מ"מ הואיל ועתיד להיות נפש, ה"ז בגדר גרם רציחה, שהוא חייב מיתה לשמים, כמבואר ברמב"ם (פ"ב מה' רוצח ה"ב).

ולכאורה שאלה דידן, מיתלי תלי בטעם דאיסור הריגת העובר, שאם הוא מגדרי רציחה לא מצינו לו היתר. אכן אם הוא מצד גדר חובל או בל תשחית, הרי אמרו ר"פ הנחנקין (פ"ד) שאין איסור בהקזת דם אפילו לאביו, משושי"נ מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לרפואה פטור אף מכה אדם, או שנלמד מואהבת לרעך כמוך. וה"נ הרי במכה בהמה בכה"ג שהצילו מנזק פטור, וכן יש בזה משום לתא דואהבת לרעך כמוך, כיון שלפי אומד בני אדם במקרים מעין אלה ר"ל, נבחר מות מחיים. ואעפ"י שאין זה ודאי אלא רוב, הרי בכה"ת כולה, חוץ מפק"י שנאמר בה ריבוי מיוחד "וחי בהם" (עי' יומא פה תוד"ה ולפקח) אזלינן בתר רובא, א"כ ה"ז כודאי כיון שעובר עדיין אין לו דין נפש, וממילא לא נאמר עליו ה"וחי בהם".

וכן נ"פ שאין בזה משום בל תשחית מטעם הני"ל כיון שאינו עושה לשם השחתה, וכמו בקריעה על המת, כל שאינו מקרע יותר מדאי. וכאן הרי ג"כ אין המטרה להשחית העובר אלא להצילו מצער גדול. א"כ לפי שני טעמים